

« درس سوم: مفهوم و مصداق »

1. مفاهیم به چند دسته تقسیم می شوند؟ مفهوم جزئی / مفهوم کلی
 2. مفهوم جزئی را با مثال تعریف کنید
- مفهومی است که مصداق آن کاملاً مشخص است و تنها شامل یک مصداق و نمونه می باشد مثال: احمد، این میز
3. مفهوم جزئی شامل چه مفاهیمی می شود؟
- الف. اسم خاص مانند اسم اشخاص، اماکن مشخص و شهرها و کشورها مثال: حسن، شیراز، رود کارون
ب. مفاهیمی که قبل از آن کلمه این یا آن بیاید مثال: این دانش آموز، آن کتاب
4. مفهوم کلی چیست مثال بزنید. مفهومی است که بیش از یک مصداق و نمونه را شامل می شود مثال: دانش آموز، کتاب، شهر و
- نکته:** اگر دو کلمه پشت سر هم بیاید که مفهوم اول کلی و مفهوم دوم جزئی باشد کل ترکیب مفهوم کلی به شمار می رود مثال پسر حسن، رودخانه بستک و ...
- نکته:** مفهوم کلی می تواند شامل مثال های فرضی و خیالی باشد مانند دیو، شریک خدا و ...
- نکته:** امروز (به معنی این روز) دیروز (به معنای روز قبل از امروز) و فردا (به معنی روز بعد از امروز) مفاهیم جزئی هستند مثال: امروز به تهران سفر می کنم (امروز: جزئی) امروز مردم کمتر به هم سر میزنند (امروز کلی)
- نکته:** اعداد و ماه های سال همگی مفهوم کلی هستند
- نکته:** کرات و سیاره ها مفهوم جزئی به شمار می روند مانند ماه، مریخ، خورشید و ...
- نکته:** القاب و عناوین همگی مفهوم کلی هستند مگر اینکه به اسم خاص تبدیل شده باشند
- حافظ:** « مفهوم جزئی (چون به اسم خاص تبدیل شده) / پدر تاریخ، کاشف الکل و .. مفهوم کلی هستند.
- نکته:** مجموعه های مشخص مفهوم جزئی هستند مثال: کتاب های دهم انسانی، خیابان های اصلی شهر تهران

پاسخ تمرین صفحه 21

مفاهیم کلی و جزئی را مشخص کنید

- خداوند: کلی الله: جزئی حضرت علی: جزئی مولود کعبه: کلی درخت: کلی
- درخت سرو: کلی کتاب: کلی این کتاب: جزئی پسر: کلی آن پسر: جزئی
- پسر احمد: کلی مریخ: جزئی مشهد (محل شهادت): کلی مشهد (شهر مشهد): جزئی
- نکته:** به جز اسامی خاص و مفاهیمی که با صفات اشاره این و آن مشخص شده اند تمامی مفاهیم کلی هستند.

تمرین اضافی: مفاهیم کلی و جزئی را مشخص کنید

مریم / این معلم / میز / اصفهان / رود نیل / پانزده / کتاب علی / کشور / ایران / فردوسی / زحل / آن شاعر / اهرام مصر

انواع رابطه میان مفاهیم کلی

الف. تساوی: وقتی دو مفهوم دقیقا عین هم و یک چیز باشند با هم رابطه تساوی دارند مانند انسان و حیوان ناطق / عدد قابل تقسیم بر دو و عدد زوج / مثلث و شکل سه ضلعی

هر الف ب است / هر ب الف است

ب. تباین: هر گاه دو مفهوم هیچ مصداق مشترکی با هم نداشته باشند رابطه تباین دارند مانند انسان و سنگ / درخت و گربه / ماشین و میز

هیچ الف ب نیست / هیچ ب الف نیست

ج. عموم و خصوص مطلق: در این رابطه مفهوم اول بزرگتر از مفهوم دیگر است و مفهوم دوم کوچکتر و زیر مجموعه آن به شمار می رود مانند ایرانی و تهرانی / شعر و مثنوی / ماشین و پراید

ایرانی

هر ب الف است / بعضی الف ب است / بعضی الف ب نیست

د. عموم و خصوص من وجه: در این رابطه دو مفهوم در برخی مصادیق با هم مشترکند و در برخی دیگر نه مانند سفید و سنگ / صندلی و چوبی / مرد و چاق

بعضی الف ب است / بعضی الف ب نیست / بعضی ب الف است / بعضی ب الف نیست

نکته: به چهار حالت رابطه بین مفاهیم نسبت های چهارگانه یا نسب اربع گفته می شود.

پاسخ تمرین صفحه 24: با رسم شکل نسبت میان مصادیق دو مفهوم زیر را مشخص کنید:

آفریقایی- آسیایی : تباین

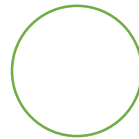
مسلمان – آسیایی : عموم و خصوص من وجه

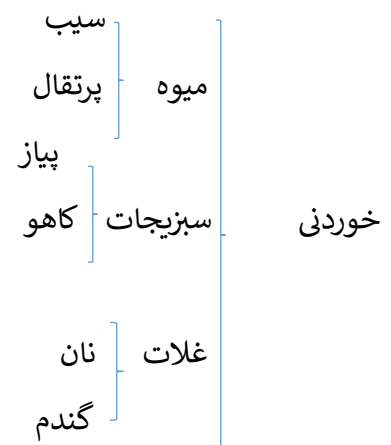
هندی- آسیایی : عموم و خصوص مطلق

مثلث- شکل سه ضلعی: تساوی

دسته بندی و طبقه بندی مفاهیم : برای دسته بندی مفاهیم از مفهوم عام و بزرگتر شروع می کنیم تا به مفاهیم خاص و کوچکتر برسیم همچنین اقسام مختلف یک مفهوم باید با یکدیگر رابطه تباین داشته باشند
مثال: مفاهیم زیر را طبقه بندی کنید (سیب/ گندم/ خوردنی / میوه/ کاهو/ غلات/ پرتقال/ نان / پیاز/ سبزیجات)

فعالیت تکمیلی صفحه 26

1. جزئی یا کلی بودن کلمات زیر را مشخص کنید

عدد: کلی میدان آزادی: جزئی جبرئیل: جزئی خیابان: کلی خوشه پروین: جزئی
 خلیج فارس: جزئی ابن سینا: جزئی این کلاس: جزئی نرگس (نوعی گل): کلی نرگس (اسم خاص): جزئی
 2. در جملات زیر جزئی یا کلی بودن کلمات مشخص شده را معین کنید:

الف) حافظ، حافظ قرآن بود ب) خطر سقوط بهمن در بهمن زیاد است

جزئی کلی کلی کلی

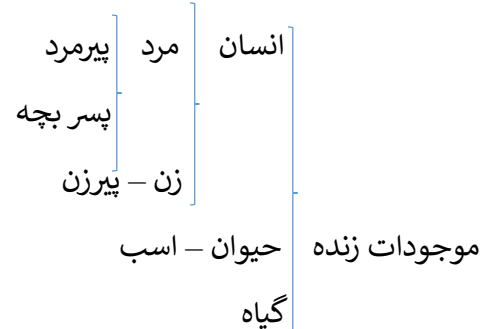
ج) نجف اشرف و مرقد امام زادگان از زیارتگاه های اسلامی است

جزئی کلی

3. با رسم شکل مشخص کنید میان دو مفهوم کلی زیر چه نسبتی برقرار است؟

شاعر- دانش آموز: عموم و خصوص من وجه مثلث- دایره: تباین مثلث- شکل: عموم و خصوص مطلق
 عدد قابل تقسیم بر دو- زوج: تساوی مثلث- مثلث متساوی الاضلاع: عموم و خصوص مطلق
 پرنده- سیاه: عموم و خصوص من وجه شعر- غزل: عموم و خصوص مطلق موازی- متقاطع: تباین
 4. با در نظر گرفتن نسبت های چهارگانه میان مفاهیم زیر آن ها را طبقه بندی کنید:

الف) انسان- اسب- گیاه- مرد- زن- پیرمرد- حیوان- پسر بچه- پیرزن- موجودات زنده

ب) خراسانی- آسیایی- انسان- تهرانی- کربلایی- اهوازی- آفریقایی- عراقی- مشهدی- ایرانی- خوزستانی

